

UDK: 81'373; 811.512.133

ORCID-ID: 0000-0002-0629-1107

О‘ZBEK TILIDA OILAVIY MUNOSABATLARGA OID EVFEMIZMLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI

Norbayeva Shukurjon Xayitbayevna

filologiya fanlari doktori (DSc),

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Annotatsiya. Maqolada o‘zbek tilida oilaviy munosabatlarga oid evfemizmlarning lingvokulturologik tabiati, ularning milliy dunyoqarash va qadriyatlar tizimidagi o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida, avvalo, evfemizm tushunchasining umumiy nazariy talqinlari, lingvokulturologiya fanidagi “til – madaniyat – mentalitet” uchligi bilan bog‘liqligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘zbek tilshunosligida evfemizmlar masalasini maxsus o‘rganib kelayotgan olimlar qarashlari umumlashtirilib, oilaviy munosabatlar – nikoh, er-xotin muloqoti, homiladorlik va tug‘ruq, qarindoshlik, qaynona-kelin munosabatlari, ajralish va xiyonat, oila a‘zolarining o‘limi kabi nozik sohalarga oid evfemik birliklar alohida guruhlariga ajratiladi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, oilaviy evfemizmlar o‘zbek mentalitetida ijtimoiy maqom, jins, yosh, qarindoshlik darajasi, diniy qarashlar, shuningdek, qishloq – shahar, avlodlar o‘rtasidagi tafovutlarni aks ettiruvchi kuchli lingvokulturologik indikator sifatida namoyon bo‘lishi aniqlanadi. Maqola yakunida oilaviy evfemizmlarni qiyosiy-planda o‘rganish, maxsus sohaviy evfemik lug‘at yaratish va badiiy matnlar asosida elektron korpus tuzish kabi ilmiy takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar. evfemizm, oilaviy munosabat, lingvokulturologiya, nikoh, qaynona-kelin, homiladorlik, ajralish, badiiy matn, oila konsepti, o‘zbek mentaliteti.

Kirish. Til va madaniyat munosabati masalasi bugungi tilshunoslikning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, ayniqsa lingvokulturologiya doirasida til birliklari orqali millat ruhiyati, qadriyatlar tizimi, ma‘naviy olami tadqiq etilmoqda. Oilaviy

munosabatlar esa har qanday xalq madaniyatining markaziy konseptlaridan biri sanaladi. Oila qadriyat sifatida faqat ijtimoiy institut bo'lib qolmay, balki til tizimida ham turfa nomlar, metaforalar, paremiologik birliklar, evfemik ifodalarda o'z aksini topadi.

O'zbek xalqining tarixiy taraqqiyoti, an'anaviy turmush tarzi, urf-odatlar, diniy va axloqiy qarashlari oilaga munosabatda alohida ehtiyotkorlik, hayo va nazokatni talab etadi. Shu bois nikoh, er-xotin munosabatlari, homiladorlik, bepushtlik, ajralish, xiyonat, oila a'zolarining o'limi kabi nozik sohaga oid holatlar ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri emas, balki evfemik yo'l bilan ifodalanadi. Evfemizmlar nafaqat "qo'polni yumshatuvchi" vosita, balki muloqot ishtirokchilarining ichki ruhiy holati, bir-biriga bo'lgan hurmati, o'zini va suhbatdoshini himoya qilish mexanizmi sifatida ham xizmat qiladi.

Tilshunoslikda evfemizm hodisasi ko'proq umumiy leksik-semantik tizim nuqtai nazaridan o'rganilgan bo'lsa-da, aynan oilaviy munosabatlarni ifodalovchi evfemik birliklarning lingvokulturologik jihatdan puxta tahlil qilinishi hozircha yetarli darajada emas. Ayniqsa, o'zbek adabiyotida oilani aks ettiruvchi asarlar negizida evfemizmlarning badiiy-funksional imkoniyatlarini aniqlash, ularning milliy mentalitet va "oil konsepti" bilan bog'liqligini ochish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda oilaviy munosabatlarga oid evfemizmlar o'zbek adabiy tilining real nutqiy namunalari hamda badiiy matnlar – A. Qodiriyning "O'tkan kunlar", O'. Hoshimovning "Dunyoning ishlari", Said Ahmadning "Kelinlar qo'zg'oloni", P. Qodirovning "Yulduzli tunlar" kabi asarlari misolida lingvokulturologik jihatdan tahlil qilinadi. Bunda evfemizmlar orqali ifodalangan qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, avlodlararo va jinslararo munosabatlar, shuningdek, zamonaviy shahar va an'anaviy qishloq muhitining tildagi aks-sadosi kuzatiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Evfemizm masalasi jahon tilshunosligida ancha ilgari o'rta qo'yilgan bo'lib, A. M. Katsev, E. M. Vereshchagin, V. G. Kostomarov, V. A. Maslova va boshqalar ishlarida evfemizmlarning ijtimoiy, psixologik va lingvokulturologik xususiyatlari yoritilgan.

Masalan, A. Кацев evfemiyanı til tabusi bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan, ijtimoiy jihatdan noxush, xavfli yoki odobsiz deb topilgan hodisalarni yumshoq nomlash vositasi sifatida talqin etadi. Maslova esa lingvokulturologik yondashuv doirasida evfemizmlarning milliy madaniyatni aks ettiruvchi, ma‘lum qadriyatlar tizimini ifoda etuvchi semantik maydon sifatidagi ahamiyatini ta’kidlaydoin-

O‘zbek tilshunosligida evfemizm hodisasini maxsus o‘rgangan tadqiqotlar qatorida A. Omonturdiyevning “O‘zbek tilining qisqacha evfemik lug‘ati”, S. Turdimurodovning izohli lug‘atlardagi evfemik ma’nolar haqidagi ishlari, D. Rustamovaning metaforik evfemizatsiyaning lingvokulturologik va sotsio-pragmatik jihatlariga bag‘ishlangan tadqiqoti alohida e’tiborga loyiqdir. Ushbu manbalarda evfemizmlar semantik tiplari, qo‘llanish sohalari, uslubiy bo‘yoqlari tahlil etilgan bo‘lib, oilaviy munosabatlarga oid birliklar ham umumiy tizimning muhim qismi sifatida qayd etiladi.

Alohida ta’kidlash joizki, Omonturdiyev lug‘atida xotin leksikasining turli evfemik variantlari “ayol”, “beka”, “dildor”, “jufti halol”, “umr yo‘ldosh”, “yostiqdosh” kabi birikmalar bilan ifodalanishi, ularning har biri turli stilistik va axloqiy ohangga ega ekanligi ko‘rsatiladi. Bu birliklar o‘zbek xalqining er-xotin munosabatlarini bevosita “xotin” yoki “er” deb qo‘pol atashdan ko‘ra, hurmat, muhabbat va mas’uliyatni birlashtirgan yumshoq nomlashga intilishini ko‘rsatadi.

Badiiy matnlar talqinida D. Rustamova, S. Turdimurodov, shuningdek, ko‘plab maqolalarda evfemizmlarning obraz yaratish, xarakter ruhiyatini ochish, konfliktni yumshatish yoki aksincha, istehzo orqali keskinlashtirishdagi roli yoritiladi. Ammo oilaviy munosabatlar – qaynona-kelin mojarolari, nikoh va ajralish, homiladorlik va bepustlik, oila a‘zolarining o‘limi kabi nozik mavzularning aynan evfemik ifodasi, ularning lingvokulturologik talqini A. Qodiriy, O‘. Hoshimov, Said Ahmad, P. Qodirov asarlari misolida kompleks o‘rganilgani ko‘p uchramaydi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur maqola mavjud nazariy manbalar, leksikografik va badiiy materiallar asosida oilaviy evfemizmlarni alohida mustaqil ob’ekt sifatida

ko'rib chiqishga qaratilgan bo'lib, u o'zbek tilshunosligida lingvokulturologik tadqiqotlar tizimini boyitishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Metodologik asos sifatida lingvokulturologik, semantik, kontekstual, komponent tahlil hamda qiyosiy-deskriptiv metodlar qo'llanildi. Avvalo, lug'at va matn materiallari asosida oilaviy munosabatlarga aloqador evfemik birliklar tanlab olindi; ular semantik jihatdan guruhlariga ajratildi (nikoh va turmush, er-xotin munosabatlari, homiladorlik, qarindoshlik, mojarolar, ajralish va o'lim bilan bog'liq sohalar). Keyingi bosqichda bu evfemizmlarning badiiy matnlarda qo'llanish konteksti, qahramonlar nutqidagi stilistik vazifasi, ularning yashirin ma'nolarini yuzaga chiqaruvchi madaniy va axloqiy fon tahlil qilindi.

Badiiy asarlar tahlilida "korpusga yaqin" yondashuv amalga oshirilib, kontekst bo'yicha ma'lum kalit so'zlar ("nikoh", "kelin", "bo'yi cho'zildi", "dunyoning ishlari", "kampir", "umr yo'ldosh" va b.) izlab topildi, shu joylardagi dialog va monologlarda evfemik ifodalar ajratib olindi. Shu tariqa evfemizmlarning muloqot ishtirokchilarini ruhiy himoya qilish, oilaviy obro'ni saqlash, konfliktni yumshatish yoki kulgi orqali ijtimoiy tanqidni kuchaytirish kabi kommunikativ funksiyalari aniqlanib, tahlilga tortildi.

Tahlil va natijalar:

1. Nikoh va turmush qurish evfemizmlari

O'zbek tilida nikoh va turmush qurish bilan bog'liq holatlar ko'pincha evfemik tarzda ifodalanadi: bo'yi yetdi, bo'yi cho'zildi, boshini bog'lash, uyli-joyli bo'ldi, bir yostiqqa bosh qo'ydi, jufti halolini topdi kabi ifodalar bevosita "uylantirish", "erga berish" fe'llarini yumshatib, shaxsning or-nomusi, hayo tuyg'usi, oilaning ijtimoiy obro'sini inobatga olgan tarzda qo'llanadi.

Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida bu kabi evfemizmlar an'anaviy sharqona muhit, kelinlik yoshiga yetgan qiz taqdiri, sovg'achilik marosimlari tasvirida juda tabiiy tarzda namoyon bo'ladi. Masalan, Saodat obraziga doir bir epizodda qizning turmushga tayyorligi "Saodatingizning bo'yi cho'zilib qolg'an ko'rinadir..." tarzida ifoda etiladi. Bu yerda bo'yi cho'zilishi fiziologik o'sishdan ko'ra, "kelin

bo‘lishga yetdi” mazmunini bildiradi va sovchining tilidan aytilayotgani uchun ham bevosita “erga bering” demasdan, nazokatli, adab doirasidagi evfemizm sifatida ishlaydi.

Nikohga oid evfemizmlar badiiy matnda faqat qiz haqida emas, balki yigit haqida ham qo‘llanadi: uyli-joyli qilish, boshini bog‘lash, bo‘yiga mosini topish kabi iboralar yigitning “uylanmay yurishi”ni tanqid qilmay, balki “halol juft topish” zaruroatini yumshoq shaklda eslatadi. Bu holat o‘zbek mentalitetida nikohning nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va diniy burch sifatida qaralishini ko‘rsatadi.

2. Er-xotin munosabatlari va er-xotin nomlarining evfemik ifodasi

Er va xotin munosabatlarida qo‘pol “erim”, “xotanim” variantlari o‘rniga ko‘pincha umr yo‘ldoshim, jufti halolim, umr yo‘ldosh, uy bekasi, uy egasi, uyda-gilar, beka, xonim kabi evfemik nomlar ishlatiladi. “O‘zbek tilining qisqacha evfemik lug‘ati”da xotin leksemasining aynan shunday o‘nlab evfemik variantlari qayd etiladi. Ularning har biri ma’lum axloqiy va uslubiy ohangni o‘zida mujassam etadi: jufti halol – diniy-axloqiy, umr yo‘ldosh – hissiy-ma’naviy, uy bekasi – maishiy-ma’muriy, xonim esa rasmiy-madaniy nutqqa xos ma’noga ega.

Said Ahmadning “Kelinlar qo‘zg‘oloni” komediyasida ham er-xotin munosabatlarida bevosita qo‘pol nomlashdan ko‘ra, hazil aralash evfemik nomlar ustalik bilan qo‘llanadi. Farmon bibining o‘g‘li Toxtaning xotiniga nisbatan ishlatilgan “Layli-Majnun misoli” singari qiyoslar, eriga nisbatan “General kampir”, “Marshal kampir” deb ataladigan qaynona obrazi oiladagi haqiqiy kuch taqsimotini bilvosita, lekin ochiq istehzo orqali ko‘rsatadi. Bu yerda harbiy unvonlar qaynona obrazining qattiq qo‘lligi, buyruqbozligi, an’anaviy patriarxal oiladagi “matriarx” vaziyatini bevosita “zolim, jahldor” so‘zlari bilan emas, balki kinoyali evfemizm orqali ochib beradi.

Bu kabi misollar o‘zbek oilasida hatto mojaroli vaziyatlarning o‘zi ham ochiq haqorat emas, kinoya, qiyos, qochirim orqali berilishini, bunda til madaniyati va mentalitetda ildiz otgan “katta odamni uyaltirmaslik” tamoyili kuchli rol o‘ynashini ko‘rsatadi.

3. Homiladorlik, tug‘ruq va farzandga oid evfemizmlar

Homiladorlik masalasi o‘zbek muhitida an’anaviy ravishda nihoyatda nozik mavzulardan hisoblanadi. Shu bois homilador so‘zining o‘zi ham ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri aytilmay, umidli, holatdor, bo‘yida bor, og‘ir oyli, farzand kutyapti kabi evfemik variantlar bilan ifodalanadi. Bularning barchasi bir tomondan ayolni noqulay ahvoldan himoya qilish, ikkinchi tomondan, farzand masalasining “taqdir va nasiba” bilan bog‘langan muqaddas hodisa sifatida ko‘rilishini bildiradi.

Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” romanida xon saroyidagi homilador malikalar haqida bevosita “homilador” deyilmay, ko‘proq “umidli”, “bo‘yida” kabi yumshoq ifodalar qo‘llanadi. Bu til hodisasi shunchaki uslubiy bezak emas, balki tarixiy muhitda, ayniqsa saroy hayotida ayolning homiladorligi siyosiy ahamiyatga ega bo‘lgan hodisa ekanini, shu sabab noziklik bilan tilga olinishi zarurligini ko‘rsatadi.

Xuddi shuningdek, tug‘ruq haqidagi ma’lumotlar ham evfemik tarzda ifodalanadi. Ko‘zi yoridi, bolaga bo‘ldi, xursandchilik bo‘ldi, farzand berdi kabi iboralar bevosita fiziologik jarayonni emas, natijani – farzandning dunyoga kelganini ta’kidlaydi. Homiladorlikka qarama-qarshi ma’noda bepushtlik masalasi ham o‘zbek tilida ko‘pincha nasibasi yo‘q, farzand nasib qilmagan, haliyam “yamog‘i ochilmagan” kabi evfemik ifodalar bilan tilga olinadi; bunda ayolni ayblash ohangi ham seziladi, bu esa patrilineal mentalitetning tilga aks etishidan dalolat beradi.

4. Qaynona-kelin munosabatlarida evfemizmlar

Qaynona-kelin munosabati o‘zbek oilasining eng ko‘p badiiy talqin qilingan, xalq og‘zaki ijodida ham keng aks etgan qatlamidir. Bu munosabatda evfemizmlar, kinoya va hazil, paremiologik birliklar ayniqsa faol ishlatiladi.

Said Ahmadning “Kelinlar qo‘zg‘oloni” asarida Farmon bibi obrazi orqali qaynona-kelin munosabatlarining klassik modeli tasvirlanadi. Qaynona kelinlarning harakatini baholashda to‘g‘ridan-to‘g‘ri “uyatsiz, tarbiyasiz” kabi qo‘pol baholar bilan birga, evfemik qiyos va kinoyaviy iboralarni ham ishlatadi: yosh kelinni “minilmagan toydek narsa”, o‘zini esa “bu uy ham bir hukumat, poshshosi bor” qiyosi bilan

ta'riflaydi. Bu yerda kelin – “toy”, qaynona esa “poshsho” evfemik tasvirlar orqali oiladagi hokimiyat ierarxiyasi ramzlashtiriladi.

Boshqa tomondan esa kelinning qaynona haqidagi fikrida ham evfemik istehzo mavjud: Nigora qaynona haqida “General kampir”, “Marshal kampir” deya atar ekan, to'g'ridan-to'g'ri “zalim, zo'ravon” demasdan, harbiy unvonlar orqali uning “hukmronlik” darajasini ifoda etadi. Bu iboralar kulgi uyg'otishi bilan birga, real patriarxal oiladagi kuchlar nisbatini (qaynona – markaziy hokim, kelinlar – “bo'ysunuvchi”) aniq ko'rsatadi.

Qaynona-kelin mojarolarida ishlatiladigan til topisha olmadik, kelisholmay qolishdi, ko'ngli qolibdi, oraga sovuq tushdi kabi iboralar ham bevosita “urishib qolishdi, janjallashishdi” degan qo'pol bayondan ko'ra, mojaroni “sovuqlik” metaforasi orqali evfemik tarzda ifoda etadi. Bu esa oilaviy mojarolarda ham “obro'” va “uyat” tushunchalari asosiy mezon bo'lib qolayotganini ko'rsatadi.

5. Oila inqirozi: ajralish, xiyonat va o'lim evfemizmlari

Ajralish va xiyonat kabi oilaning eng og'riqli masalalari ham o'zbek tilida evfemik shakllarda ifodalanadi. Ajralishning bevosita “ajralishdi, taloq bo'ldi” shakllari ko'pincha rasmiy-huquqiy sohada qo'llansa, og'zaki nutqda yo'llari ayrilib ketdi, yarashib ketishmadi, birga yashay olishmadi kabi iboralar afzal ko'riladi. Bunda ham konfliktni keskinlashtirmaslik, taraflardan birini ayblashdan tiyilish maqsadi ko'zga tashlanadi.

Oila a'zolarining o'limiga oid evfemizmlar esa diniy-axloqiy qarashlar bilan chambarchas bog'liqdir. Vafot qildi, olamdan o'tdi, rahmatli bo'ldilar, bu yorug' dunyoni tark etdilar, omonatini topshirdi kabi iboralar o'lim hodisasini bevosita “o'ldi” deb aytmasdan, Allohga qaytish, omonatni topshirish kabi diniy metaforalar orqali yumshatadi.

O'tkir Hoshimovning “Dunyoning ishlari” qissasida onaning o'limi tasvirlangan sahnada go'rkovning “Dunyoning ishlari shu ekan, iloj qancha?” degan tasalli so'zi aynan evfemik umumlashtirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Bu yerda o'lim bevosita “falonchi o'ldi” shaklida emas, balki “dunyoning ishlari” sintagmasi

orqali “hayotning o‘tkinchiligi” qiyosida beriladi; “iloh qancha” komponenti esa bu holat inson irodasidan tashqarida ekanini, taqdir oldida tiz cho‘kishga majbur bo‘lishni bildiradi.

Said Ahmadning bir qator hikoyalarida ham o‘lim va ayriliq hodisalari ishatiniso omonatini topshiribdi, boshi egildi, beli bukildi kabi evfemik birliklar orqali ifoda etiladi. Bu iboralar nafaqat voqelikni yumshatadi, balki qahramonlarning ruhiy holatini – g‘am-g‘ussani, ichki iztirobni obrazli tarzda aks ettiradi.

6. Lingvokulturologik xulosalar.

Yuqoridagi tahlil oilaviy munosabatlarga oid evfemizmlar nafaqat tilning leksik-uslubiy boyligi, balki o‘zbek xalqining oila konseptiga oid tasavvurlari, qadriyatlar tizimi, axloqiy me‘yorlari, avlodlararo munosabatlari haqida ham keng ma’lumot berishini ko‘rsatadi:

Hayo va odob tamoyili. Nikoh, homiladorlik, er-xotin munosabatlari, jinsiy hayotga oid masalalar bevosita emas, evfemik yo‘l bilan ifodalanadi. Bu, avvalo, “hayo” va “nomus” tushunchalarining kuchliligidan dalolat beradi.

Obro‘ va “uyat” tushunchasi. Ajralish, xiyonat, oila ichidagi mojarolar haqida gapirganda ham ko‘pincha “sovuqchilik bo‘ldi, til topisha olmadi” singari yumshoq iboralar qo‘llanadi; oilaning tashqi obro‘sini saqlashga intilish til birligida ham aks etadi.

Kollektivlik va ierarxiya. Qaynona-kelin, katta-kichik, erkak-ayol o‘rtasidagi munosabatlarda evfemizmlar orqali muayyan ierarxiya ishora qilinadi: “General kampir”, “Marshal kampir” kabi evfemik laqablar aynan shu ierarxiyaning kulgi bilan qorishgan ko‘rinishidir.

Diniy tasavvurlar ta’siri. O‘lim, bepushtlik, farzand masalalarida ishlatiladigan evfemizmlar (“omonatini topshirdi”, “nasibasi yo‘q”) diniy taqdir, qismat, nasiba, “omonat” kabi konseptlar bilan uzviy bog‘liqdir.

Shunday qilib, oilaviy evfemizmlar til va madaniyat birligining yorqin ko‘rinishi bo‘lib, ularni tahlil qilish o‘zbek xalqining oila haqidagi milliy tasavvurlari, qadriyatlar iyerarxiyasi va ruhiy dunyosini chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar. O'tkazilgan tahlil quyidagi xulosalarga kelish imkonini beradi:

Birinchidan, o'zbek tilidagi oilaviy munosabatlarga oid evfemizmlar semantik jihatdan bir necha asosiy guruhlariga – nikoh va turmush qurish, er-xotin munosabatlari, homiladorlik va tug'ruq, qarindoshlik va qaynona-kelin munosabatlari, ajralish va xiyonat, oila a'zolarining o'limi bilan bog'liq evfemizmlarga ajraladi. Har bir guruhda ishlatiladigan evfemik birliklar o'ziga xos lingvokulturologik yuklamaga ega bo'lib, milliy mentalitetning alohida qirralarini ifodalaydi.

Ikkinchidan, badiiy adabiyot – A. Qodiriy, O'. Hoshimov, Said Ahmad, P. Qodirov kabi adiblar asarlarida oilaviy evfemizmlar nafaqat nutqni "chiroyli qilish" vositasi, balki qahramon xarakterini ochish, ijtimoiy muhitni ko'rsatish, avlodlar to'qnashuvini tasvirlash, kulgi va istehzo orqali tanqidiy ruhni kuchaytirishning muhim stilistik mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi.

Uchinchidan, oilaviy evfemizmlarni lingvokulturologik yondashuv asosida o'rganish o'zbek tilida oila konseptining semantik makonini tiklash, qadriyatlar tizimini aniqlash, "hayo", "uyat", "obro'", "qismat", "nasiba" kabi asosiy konseptlarni chuqurroq anglashga yordam beradi. Bunda evfemizm – ma'lum ma'noda "madaniy filtr" vazifasini bajarib, nutqni ham, munosabatni ham mo'tadil, nazokatli tutishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Omonturdiyev A. J. **O'zbek tilining qisqacha evfemik lug'ati.** – Toshkent: Fan, 2006.
2. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 tomlik. 1-tom. – Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2006.
3. Turdimurodov S. E. **O'zbek tilining izohli lug'atlarida evfemik ma'nolar talqini.** Filologiya fanlari bo'yicha PhD dissertatsiyasi. – Termiz, 2022.

4. Rustamova D. **Metaforik evfemizatsiyaning lingvokulturologik va sotsio-pragmatik aspektlari.** Filologiya fanlari bo'yicha PhD avtoreferati. – Toshkent-Farg'ona, 2018.
5. Маслова V. A. Лингвокультурология. Введение. – Москва: Юрайт, 2018.
6. Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия. – Ленинград: ЛГПИ, 1988.
7. Верещагин Е. М., Костомаров V. G. Язык и культура. – Москва, 2005.
8. Qodiriy A. **O'tkan kunlar.** – (turli nashrlar, matn bo'yicha: Ziyonet elektron kutubxonasi).
9. Shukurjon, N. (2016). Names of substances belonging to professional lexis in Khorezmian dialects borrowed from Iranian languages. European journal of Literature and Linguistics, (2), 14-16.
10. Hoshimov O'. **Dunyoning ishlari.** – (matn bo'yicha: Litres onlayn nashri, Ziyouz elektron nusxalari).
11. Norbayeva, S. (2025, October). XORAZM SHEVALARIDAGI ARABIY O'ZLASHMALARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI. In Conferences (Vol. 1, No. 6, pp. 177-180).
12. Said Ahmad. **Kelinlar qo'zg'oloni (komediya).** – (matn bo'yicha: Ziyonet va Tiu-edu elektron nashrlari).
13. Qodirov P. **Yulduzli tunlar.** – (matn bo'yicha: Ziyouz elektron kutubxonasi).
14. Abdurahmonov G'., Xo'jayev D. **Hozirgi o'zbek adabiy tili.** – Toshkent, turli nashrlar.